

RESULTATEN VAN DE 'PLASSENTELLINGEN' IN HET SEIZOEN VAN 1980-1981

Ad van Poppel

Inleiding

Vanaf 1977 worden er tijdens het winterhalfjaar (september t/m maart) maandelijks tellingen gehouden van watervogels in Midden- en Zuidoost-Brabant, waarbij alle wateren van enige omvang zoveel als mogelijk simultaan worden geteld.

Alle tellingen werden tot nu toe in principe gehouden op de zaterdag die het dichtst rond de achtste van iedere maand ligt, waarbij opgemerkt dient te worden dat er regelmatig één of enkele trajecten zijn die iets eerder of iets later werden geteld. Het niet tellen van trajecten komt daarentegen gelukkig nauwelijks of niet (meer) voor.

Dit initiatief, destijds genomen door H. Moller Pillot, F. Neijts en A. van Poppel, wordt momenteel nog steeds voortgezet. Midden- en Zuidoost-Brabant werd opgesplitst in 17 telgebieden, elk telgebied bestaande uit één of meer vennen, zandafgravingen, vloeivelden, riviertjes, plassen en dergelijke.

Vanwege het gebrek aan mankracht zijn tellingen van vochtige cultuurgebieden, waar vaak ook nog tientallen tot enkele honderden "watervogels" (reigers, ganzen, eenden, steltlopers, meeuwen e.d.) zijn aan te treffen, nog niet mogelijk gebleken. Belangrijker is echter, dat het met behulp van een 20-30-tal vogelaars mogelijk blijkt te zijn om in een vrij groot gebied als Midden- en Zuidoost-Brabant dit soort gegevens te verzamelen. Bovendien is onder andere door deze tellingen de samenwerking tussen diverse vogelwerkgroepen aanzienlijk verbeterd, hetgeen een positief effect heeft op ander ornithologisch onderzoek.

Hoewel er van alle tellingen een maandelijks verslag is verschenen, leek het me aardig om de gegevens van één telseizoen eens op een rijtje te zetten. Bekeken zal worden of zo'n verslag ook van voorgaande jaren gemaakt kan worden; tijdgebrek noopt echter tot de beperking om op dit moment alleen het seizoen 1980-81 samen te vatten.

Medewerkers

Aangezien deze tellingen alleen mogelijk zijn door de vrijwillige medewerking van een groot aantal waarnemers tijdens niet altijd even plezierige weersomstandigheden, is een woord van dank hier zeker op zijn plaats en verdienen deze waarnemers hieronder een extra vermelding.

R. Aarts
F. van Avendonk
M. Bakermans
M. van Beijsterveldt
F. v.d. Bosch
M. v.d. Bosch
R. Bouwman
W. van Buul
H. Cornelissen
M. Cornelissen

M. van Deursen
F. van Erve
V. Fennis
T. Heijnen
H. Hendriks
L. Hilgers
N. Hilgers
D. Jansen
J. van Kessel
H. v.d. Linden

R. Manders
T. Melters
G. Morel
F. Neijts
L. Peeters
A. Renders
V. Retel Helmrich
G. Sluyter
H. Sierdsema
H. Smulders

S. Staps
N. Venema
R. Vereijken

P. Voorn
W. v.d. Voort
M. van Vroenhoven

J. v.d. Winden
P. Wouters
J. Zweegers

Telgebieden

De hieronder genoemde plassen, vennen, afgravingen e.d. werden maandelijks geteld.

Loon op Zand: Plakkeven, Leikeven, afgraving.

Den Bosch e.o.: IJzeren Vrouw, IJzeren Man, Oosterplas, Zuiderplas, Dommel.

Udenhout: Leemputten.

Oisterwijk e.o.: Oisterwijkse Vennen, Kampina.

Tilburg e.o.: Galgeven, Lange Jan, Bunderplas, V.d. Mortelplas.

Hilvarenbeek: Beekse Bergen.

Hoge en Lage Mierde: Goorven en Flaesven.

Middelbeers: Keijenhurk (Landschotse Heide).

Vessem: Groot en Klein Meer.

Eindhoven e.o.: Landsard, Ekkersweijer, Acht, Karpendonkse Plas, Eenode, Hanevoet, Philips Visvijvers, afgraving Waalre.

Son e.o.: Oud Meer, Moerkuilen, Hazeputtan, Destructor.

Valkenswaard e.o.: Visvijvers, Malpie, Pastoorsweijer, Visvijvers Bergeijk, Eurostrand.

Someren: Beuven (Strabrechtse Heide).

Eersel e.o.: Pannegoor (Cartierheide), Ter Spegelt, De Hees, Visvijver Bladel.

Reusel: Reuselse Moeren.

Budel-Dorplein: De Hoort, Ringselven, Loozerheide.

Maarheeze: afgraving 't Tipke.

Nederweert e.o.: Groote Peel.

Helmond: De Warande.

Weersomstandigheden

Zoals bekend wordt het resultaat van vogeltellingen zeer sterk bepaald door het weer, zowel op het tijdstip van de telling zelf als de daaraan voorafgaande periode. Het duidelijkst is dit te zien bij het aantalsverloop van wintergevoelige soorten zoals bijvoorbeeld het Waterhoen; na één strenge winter neemt hun aantal sterk af om in de daarop volgende jaren weer geleidelijk toe te nemen.

Ook zien we dat bij een plotseling invallende vorstperiode vele watervogels van de kleine wateren naar de grotere wateren of zelfs naar beken uitwijken, omdat deze minder snel dichtvriezen.

Lang aanhoudende koude heeft tenslotte tot gevolg dat de meeste watervogels ons gebied geheel verlaten om deze perioden op de grote rivieren, het IJsselmeer, de Zeeuwse Delta of in België of Noord-Frankrijk te overbruggen.

Een andere factor die de tellingen ongunstig kan beïnvloeden blijkt harde wind te zijn, omdat de meeste vogels zich dan in de begroeiing schuil houden en op die manier aan de aandacht van vogeltellers zullen ontsnappen. In het seizoen 1980-81 kwamen echter geen uitzonderlijke weersomstandigheden voor, zodat de tellingen een goed beeld geven van de in Midden- en Zuidoost-Brabant aanwezige watervogels.

Onderstaande weer-gegevens zijn ontleend aan de 'Maandelijkse overzichten der weergesteldheid', uitgegeven door het KNMI.

De maand september was vrij zonnig en aan de warme kant met weinig neerslag en temperaturen tot 25°C, terwijl bijna de helft van het aantal septemberdagen maximum temperaturen had van 20°C of meer. De hoeveelheid neerslag bedroeg slechts de helft van normaal.

Oktober was vrij koud en aan de natte kant met op 2-3 oktober de eerste nachtvorst. Naast een aantal vrij koude dagen met overdag temperaturen van rond het vriespunt kende deze maand ook een aantal zonnige en vrij warme dagen.

November kenmerkte zich door de grote temperatuurschommelingen en was een overwegend koude maand. De eerste week was ca 7°C te koud, terwijl de derde week weer ca 6°C te warm was. Zowel de eerste als de laatste week kenden drie dagen met sneeuw, vooral benoorden de grote rivieren. In de eerste week van november kon er op enkele plaatsen zelfs al geschaatst worden.

De winterse periode van eind november zette zich ook in de eerste week van december voort met veel winterse buien zodat op 7 december het grootste deel van Nederland door een dikke laag sneeuw werd bedekt. De temperatuur kon hierbij dalen tot -10°C. Verder was de maand december te nat, iets te warm en te zonnig.

De maand januari was veel te nat met ca 50% meer neerslag dan normaal; in de eerste helft van de maand bestond deze neerslag regelmatig uit sneeuw. De gemiddelde temperatuur was normaal te noemen met zelfs 15 vorstvrije dagen (en nachten).

Februari begon met zacht weer en veel neerslag die voor een deel bestond uit lichte sneeuw. Rond de helft van de maand werd er lichte tot matige nachtvorst gemeten, evenals de laatste week van deze maand. Overdag kwam de temperatuur vrijwel steeds boven het vriespunt uit. Verder was februari vrij zonnig en droog.

De maand maart tenslotte was extreem nat, zacht en somber met veel wind. De maximum hoeveelheid neerslag (195 mm) werd gemeten te Boxtel. In het recordjaar 1914 bedroeg de gemiddelde hoeveelheid neerslag in maart 120 mm (1981: 130 mm). Er werden deze maand nog enkele verspreide nachten met vorst geregistreerd en in de eerste week nog enkele dagen met lichte sneeuwval. In de eerste twee decades hadden we bovendien nog enkele dagen dat de temperatuur overdag maar net boven het vriespunt kwam.

Samenvattend kunnen we zeggen, dat de winter 1980-81 een vrij natte en overwegend zachte winter is geweest met vrij veel kortstondige vorstperioden met in geheel Nederland ca 45 sneeuwdagen.

Resultaten

Hoewel het accent van de tellingen ligt op het verzamelen van gegevens van algemenere soorten, valt er niet aan te ontkomen dat er tijdens de tellingen ook wel eens zeldzame soorten worden waargenomen. Gelukkig echter zorgen deze waarnemingen zo nu en dan voor een welkome verrassing tijdens het tellen van algemeen voorkomende vogels.

Ook worden de meeste vogelaars extra gestimuleerd wanneer ze zo nu en dan ook nog eens leuke (of zeldzame) soorten in de kijker krijgen. De meest opvallende soorten van het telseizoen 1980-81 waren:

Zwarte Ooievaar: 5 september 1 ex Flaes (De Utrecht),
Roodhalsfuut: 10 september 1 ex Oosterplas (Den Bosch),
Grauwe Franjepoot: 5 september 3 ex Goorven (De Utrecht),
Casarca: 11 oktober 1 ex Visvijvers Valkenswaard,

Wilde Zwaan: 9 november 1 ex De Hoort (Budel-Dorplein),
Kleine Zwaan: 9 november 4 ex Goorven (De Utrecht),
Zwarte Zeeëend: 8 november 1 wijfje Landsard (Veldhoven),
Toppereend: 6 december 1 wijfje Wilhelminakanaal Beekse Bergen,
Eidereend: 6 december 34 ex overvliegend Budel-Dorplein,
Rosse Stekelstaarteend: 10 januari 1 ex omgeving Eindhoven,
Nijlgans: 7 februari en 7 maart 2 ex Leemkuilen Udenhout.

Hierbij moeten we aannemen dat voor zover het Casarca, Rosse Stekelstaarteend en Nijlgans betreft het om ontsnapte en verwilderde vogels gaat en voor onze tellingen dus weinig waarde hebben. Minder zeldzame, maar voor ons telgebied toch niet alledaagse soorten zijn bijvoorbeeld: Aalscholver, Kleine Rietgans, Bergeend, Middelse Zaagbek, Kraanvogel en Goudplevier, terwijl soorten als Geoorde Fuut, Roerdomp, Smient, Pijlstaart, Visarend, Bonte Strandloper, Nonnetje, Grote Zaagbek, IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart ieder jaar wel in klein aantal worden waargenomen.

Spectaculair was verder de bijzonder sterke ganzentrek op 6 december, die het gevolg was van plotseling invallende kou, gevolgd door sneeuwval. In zijn totaliteit werden er ca 8.000 ganzen geteld, waarvan de meesten helaas niet konden worden gedetermineerd op soort (grote afstand, hoog overvliegend, slechte belichting e.d.). Wel gedetermineerd werden toen 421 Kolganzen en 1.158 Rietganzen.

Naast al deze min of meer bijzondere soorten werd er gelukkig ook nog naar de gewone soorten gekeken. Verderop in dit verslag is een overzicht (tabel 1) verwerkt, waarin de aantallen van de meest voorkomende soorten op een rijtje zijn gezet. Van een aantal soorten zijn de maandelijkse aantallen ook nog in grafiekjes uitgezet. Zoals hieruit valt af te leiden zijn er soorten met zeer wisselende aantallen, waaruit op het eerste gezicht geen conclusies getrokken kunnen worden. Anderzijds zijn er echter ook enkele soorten waar wel een bepaalde lijn in de aantallen zit. We moeten echter goed bedenken dat in dit overzicht de resultaten van slechts één seizoen zijn verwerkt en dat deze aantalsverlopen dus voor een deel op toevalstreffers kunnen berusten.

Aangezien we nu echter over de gegevens van vier telseizoenen beschikken, moet het mogelijk zijn om bij een betere bestudering van al deze gegevens conclusies te kunnen trekken over voorkomen en aantalsverloop gedurende het winterhalfjaar.

In de grafiekjes zien we, dat de tijdstippen waarop de seizoensmaxima en -minima vallen per soort sterk verschillen. Bij de ene soort wordt dit pas in de winter bereikt (Wilde Eend, Waterhoen, Stormmeeuw), terwijl dit bij andere soorten juist in het voor- of najaar plaats vindt (Fuut, Dodaars, Wintertaling, Brilduiker).

Ook zien we bij bijvoorbeeld de Graspieper twee duidelijke pieken optreden (oktober en februari), die waarschijnlijk veroorzaakt worden door sterke doortrek in die maanden.

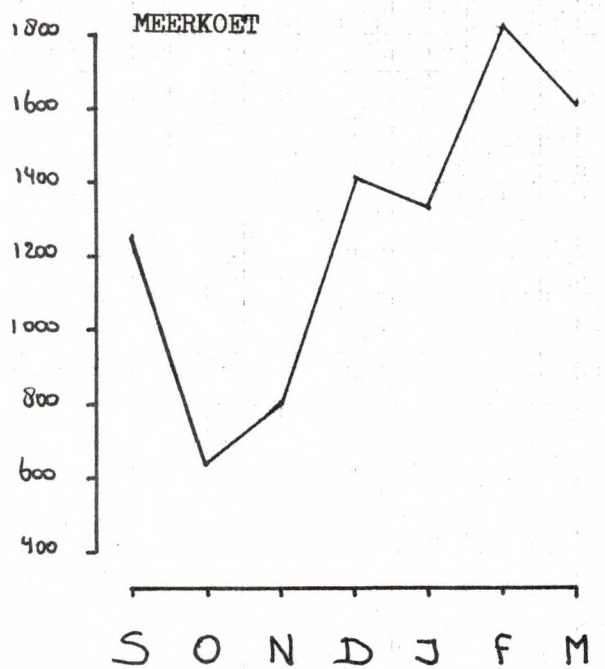
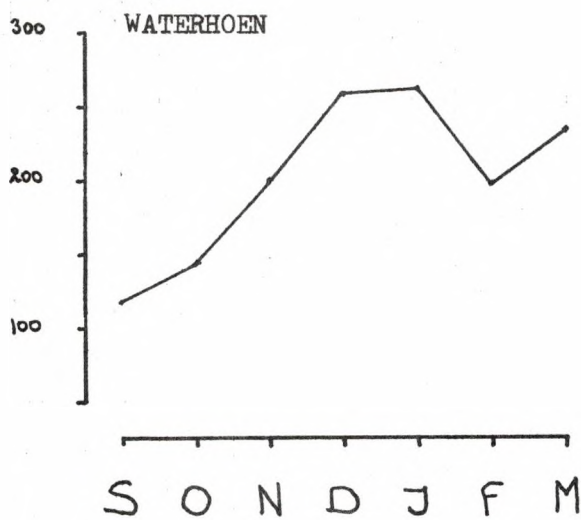
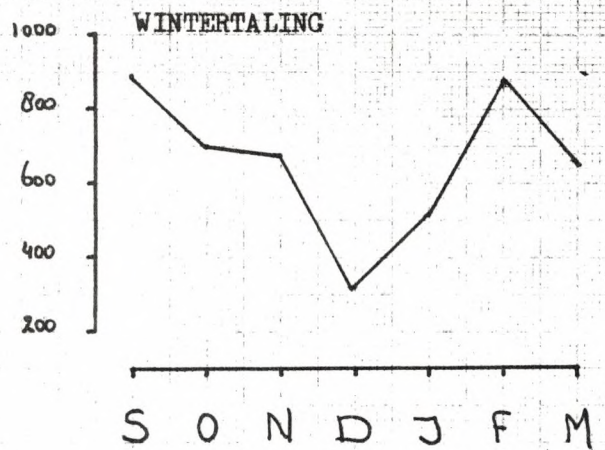
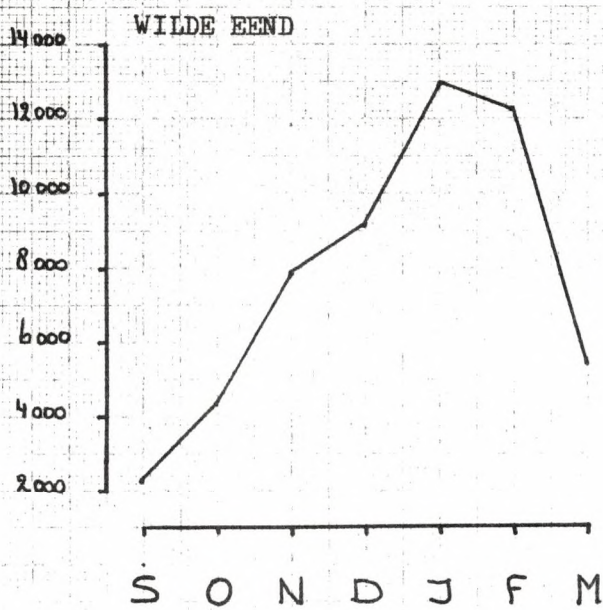
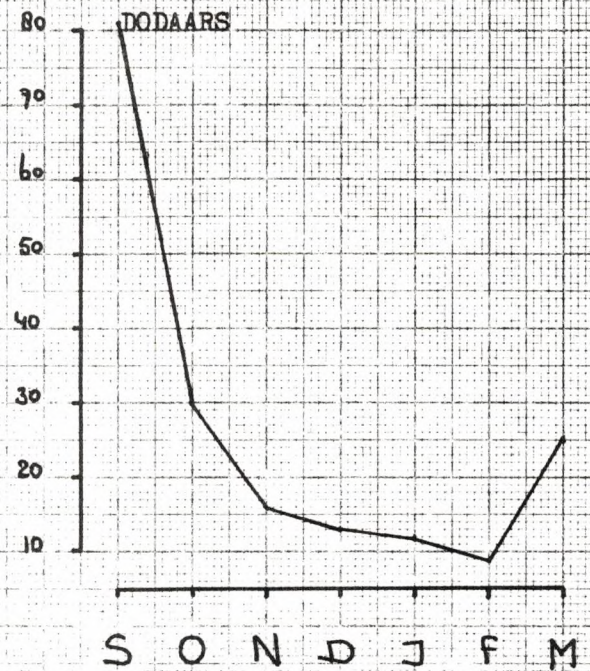
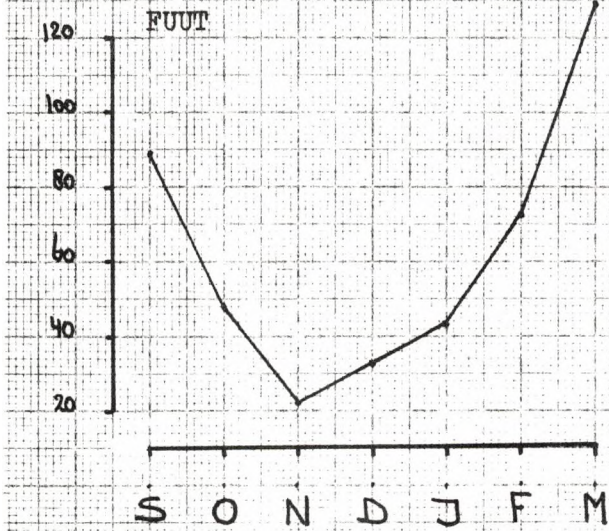
Behalve het tellen van watervogels werden ook de stootvogels voor een belangrijk deel geteld en opgegeven en dus ook in de maandelijkse verslagen opgenomen. Aangezien het echter steeds om relatief kleine aantallen gaat en het waarnemen van stootvogels in nog belangrijkere mate van het weer afhankelijk is, lijken deze gegevens momenteel nog niet belangwekkend te zijn. Wel bestaat de indruk dat het aantal stootvogels per jaar een geleidelijke toename vertoont, iets wat overeenkomt met een geleidelijke toename van het aantal bij ons broedende stootvogels.

Adres: Scarlattistraat 108, 5049 GC Tilburg.

Tabel 1. Overzicht van de resultaten van de plassentellingen in het seizoen 1980-1981.

Soort	06-09-80	11-10-80	08-11-80	06-12-80	10-01-81	07-02-81	07-03-81	
Fuut	89	48	22	32	43	72	129	Fu
Dodaars	81	30	16	13	12	9	25	Do
Blauwe Reiger	59	114	79	76	29	54	36	Bl
Wilde Eend	2.263	4.333	7.882	9.155	12.987	12.275	5.432	Wi
Wintertaling	889	703	676	320	517	881	656	Wi
Krakeend	39	56	15	4	4	17	26	Kr
Slobeend	323	122	19	32	13	7	35	Sl
Kuifeend	126	191	183	524	548	407	432	Ku
Tafeleend	217	351	363	766	1.033	1.148	1.106	Ta
Brilduiker	0	6	15	30	66	65	82	Br
Grauwe Gans	0	2	14	37	29	12	7	Gr
Kolgans	0	0	1	421	24	102	0	Ko
Rietgans	0	0	135	1.158	1.362	1.743	0	Ri
Waterhoen	118	144	201	258	262	198	235	Wa
Meerkoet	1.251	642	805	1.418	1.341	1.826	1.615	Me
Kievit	2.597	555	92	900	112	221	480	Ki
Stormmeeuw	4	12	81	360	125	64	63	St
Kokmeeuw	869	731	2.825	8.998	6.930	1.218	11.179	Ko
Graspieper	4	125	101	34	3	59	13	Gr
Rietgors	7	49	64	31	27	5	49	Ri
Bonte Kraai	0	0	65	74	47	105	84	Bo
Buizerd	46	11	19	22	23	15	23	Bu
Sperwer	4	1	8	4	6	6	10	Sp
Blauwe Kiekendief	0	1	9	1	3	6	5	Bl
Torenvalk	14	3	8	8	8	4	1	To

PLASSENTELLING 1980/1981.

PLASSENTELLING 1980/1981.

